

Complexnummer: 478334

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Kamp Westerbork

Aantal complexonderdelen

4

Monumentnummers van complexonderdelen

478335, 478336, 478337, 479656

Woonplaats

Zwiggelte

Gemeente

Midden-Drenthe

Provincie

Drenthe

Locatie van het hoofdoject

Bij Schattenberg 4, 9433 TA te Zwiggelte

Complexomschrijving

Inleiding

Complex van het voormalige Kamp Westerbork. De bescherming betreft de volgende onderdelen: DIRECTEURSWONING, BUNKER, AARDAPPELBEWAARPLAATS en RIOOLWATERZUIVERINGSINSTALLATIE. In 1939 kwam de Nederlandse regering tot de conclusie dat het verblijf van joodse vluchtelingen beter geregeld moest worden. In plaats van de vele kleine kampen werd besloten een centraal kamp op te richten. In totaal was ongeveer 25 hectare grond nodig met mogelijkheden van land- en tuinbouw, niet te ver van een stad of dorp in verband met aanvoer van materialen, medische verzorging en dergelijke. Aanvankelijk werd gedacht aan een terrein op de Veluwe. Hiertegen kwam bezwaar van de ANWB en van Koningin Wilhelmina. Uiteindelijk bleek een stuk heideveld in Westerbork beschikbaar. Op 19 juli 1939 werd opdracht gegeven tot de bouw van het kamp. Het ontwerp was afkomstig van architect L. Bok (directeur Onderhouds- en Uitbreidingswerken bij de Rijksgebouwendienst te 's Gravenhage).

Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog besloot de Duitse bezetter om het vluchtelingenkamp in gebruik te nemen als doorgangskamp naar de werkkampen (in werkelijkheid vernietigingskampen) in Duitsland en Polen. Op 1 juli 1942 werd het kamp door de 'Befehlshaber der Sicherheitspolizei' overgenomen; bij die gelegenheid kreeg het inmiddels fors uitgebreide kamp de naam Polizeiliches Judendurchgangslager. Het kamp kreeg als gevolg van deze functiewijziging een geheel ander karakter met prikkeldraadomheiningen en zeven wachttorens. SS-Obersturmführer Albert Konrad Gemmeker had de opdracht om de deportatie zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Daartoe liet hij de organisatie zoveel mogelijk over aan de gevangenen zelf. Het leven in het kamp werd, om opstanden en incidenten te voorkomen, zo draaglijk mogelijk gemaakt. Zo waren er een winkel, een kantine, een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

postkantoor en een ziekenhuis aanwezig. In verband met een zo optimaal mogelijk voorzieningenniveau moeten ook de bouw van een rioolwaterzuiveringsinstallatie en een aardappelbewaarpplaats gezien worden.

Gemmekers systeem was even geraffineerd als doortrapt. Het leven in het kamp werd beheerst door het transport en in totaal werden ruim 100.000 mensen gedeporteerd. In de woorden van Abel J. Herzog was Westerbork een ander woord voor de dag van het Laatste Oordeel. Na de bevrijding is het kamp eerst in gebruik geweest als interneringskamp voor NSB'ers, als militair kampement en deed het dienst als opvang voor uit Nederlands-Indie gerepatrieerden. Vervolgens is het tot 1971 in gebruik geweest als vestigingsplaats voor Zuid-Molukkers. In datzelfde jaar werden de laatste barakken gesloopt.

Het voormalig kampterrein en de resterende objecten (met uitzondering van de directeurswoning) zijn nu in gebruik bij het Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Waardering

Het complex Kamp Westerbork en in het bijzonder de resterende oorspronkelijke bouwwerken zijn van (inter-)nationaal cultuurhistorisch belang vanwege de specifieke functie en de bijzondere betekenis voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. De resterende bouwwerken zijn daarnaast van architectuurhistorisch belang vanwege de typologie, het materiaalgebruik alsmede vanwege de zeldzaamheid op nationaal niveau. De herinneringswaarde van het complex is zeer groot.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 478335

Status rijksmonument
Inschrijving register* 20 juli 1995
Kadaster deel/nr 82858/16

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Zwiggelte Midden-Drenthe Drenthe

Locatiennaam Locatieomschrijving
Zwiggelte

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Westerbork A 3127

Omschrijving**

Inleiding

SS-BUNKER gebouwd tijdens de bezettingsjaren en behorend bij het Kamp Westerbork.

Omschrijving

Schuilbunker bestaande uit twee vertrekken en een toegang; het geheel is afgedekt door een aarden omwalling. De zijwanden en de wangen van de entree zijn in een afwijkende en zeldzame steen (steenformaat 10 x 10 x 21) opgetrokken. Het plafond bestaat uit gewapend beton (19 cm dik). Het tongewelf bij de entree en een gedeelte van de wangen is gemetseld in een harde klinker.

Waardering

SS-bunker van belang als essentieel onderdeel van het complex; voorts van architectuurhistorisch belang vanwege de typologie en het materiaalgebruik. Zeldzaam.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen Kazemat (B)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 478336

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	20 juli 1995
Kadaster deel/nr	82858/14

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Zwiggelte	Midden-Drenthe	Drenthe

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Zwiggelte	naast Nationaal Monument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Westerbork	A			3129

Omschrijving**

Inleiding

AARDAPPELBEWAARPLAATS gebouwd even buiten de omheining van het kampterrein en vermoedelijk gebouwd rond 1942 (na de ingebruikneming van het terrein door de Sicherheitspolizei). Naast de aardappelbewaarplaats werd in 1970 het nationaal monument Westerbork (gemaakt door Ralph Prins) onthuld door koningin Juliana.

Omschrijving

Aardappelbewaarplaats bestaande uit een grote in tweeën gedeelde ruimte met systematisch geplaatste gemetselde kolommen (in het vertrek aan de kampzijde 7 x 4 stuks, in het andere vertrek met 7 x 5 stuks) die gemetselde gewelven dragen en waarbij tegen de gemetselde wanden steunberen zijn geplaatst en een aarden bescherm- en isolatiewand is aangebracht. De ruimte is voorzien van ontluftpipen waarvan het bovenste deel in ijzer is uitgevoerd.

Waardering

Aardappelbewaarplaats van belang als essentieel onderdeel van het complex; voorts van architectuurhistorisch belang vanwege de typologie en het materiaalgebruik; zeldzaam.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)	Aardappelschuur

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 478337

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	20 juli 1995
Kadaster deel/nr	82858/18

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Zwiggelte	Midden-Drenthe	Drenthe

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Zwiggelte	ZO vd radiosterrenwacht

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Westerbork	A			3130

*Omschrijving***

Inleiding

RIOOLWATERZUIVERINGSINSTALLATIE die buiten het directe kampterrein is gelegen. De installatie is ontworpen in opdracht van de bezetter en gebouwd in de jaren 1943-1944. De ontwerpen zijn getekend door de Duitsers Schubert en Stamfeld.

Omschrijving

Samenstel van gebouwen bestaande uit een pompgebouw en een systeem van vloeivelden. Het pompgebouw is eenvoudig vormgegeven in baksteen opgetrokken en gedekt door een zadeldak met bitumineuze bedekking. Aan de noordzijde een aangebouwde put (in drie gedeelten met ijzeren trap en roosters) met eenvoudig hekwerk; eenvoudige ijzeren hijsinrichting. Het gebouw is voorzien van een kelderruimte waar het water in vier ronde putten stroomt om vervolgens te worden opgepompt door een daarboven geplaatste pomp (aanwezig maar niet in werking). Het water wordt via een systeem van kanaaltjes waarin strekken zijn gemetseld afgevoerd naar vloeivelden. Deze velden hebben een betonnen onderbouwing en een gemetselde afhellende afdeklaag met vanuit de middenas diagonaal lopende rioolpijpjes waardoor het gefilterde water weer naar de middenas en het afvoerkanaal kan teruglopen.

Waardering

Rioolwaterzuiveringsinstallatie van essentieel belang als onderdeel van het complex; van architectuurhistorisch belang vanwege de typologie en het materiaalgebruik; zeldzaam en gaaf.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
-----------------------	---------------------	----------------

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Boerderijen, molens en bedrijven

Industrie

Nutsbedrijf

Monumentnummer*: 479656

Status rijksmonument
Inschrijving register* 10 juli 1995
Kadaster deel/nr 82858/2

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Zwiggelte Midden-Drenthe Drenthe

Locatiennaam Locatieomschrijving
Zwiggelte

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Westerbork A 3157

Omschrijving**

Inleiding

Gebouwd in 1939 als DIRECTEURSWONING bij het Vluchtelingenkamp Westerbork en ontworpen onder verantwoordelijkheid van architect L. Bok (directeur Onderhouds- en Uitbreidingswerken bij de Rijksgebouwendienst te s'-Gravenhage). De directeurswoning is het enige bouwwerk van het oorspronkelijke Vluchtelingenkamp. Na de overname door de Duitsers was de woning in gebruik als Commandantswoning.

Omschrijving

Samengesteld bouwvolume in hout opgetrokken met horizontale gerabatte delen en gedekt door een zadeldak, de aanbouwen en erkers zijn voorzien van een plat. De topgevels in wit geschilderde verticaal gelede en gerabatte betimmering; openslaande deuren met roedeverdeling; vensters zonder verdeling en met en zonder bovenlicht.

Waardering

Voormalige directeurswoning van essentieel belang als onderdeel van het complex; voorts van architectuurhistorisch belang vanwege de typologie; zeldzaam.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Woningen en woningbouwcomplexen Dienstwoning(K) Directeurswoning

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument